

трималась і продовжувала існувати УГКЦ.

Отже, політичні репресії, різного роду переслідування, хоча на деякий час зменшили активність кліру і віруючих ГКЦ, та все ж таки не зламали їх опору штучному насадженню православ'я. Митрополит Йосиф Сліпий перебуваючи у засланні спромігся зберегти приховану, а то й явну прихильність численних верств населення, виплекати ціле покоління церковних проводирів і зберегти структуру ГКЦ в умовах тоталітарної держави, яка цілеспрямовано і систематично контролювала будь-які прояви релігійної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бармак М. Йосиф Сліпий – шлях богослова, науковця, педагога / М. Бармак // Наукові записки ТДПУ. – Т., 1998. – Вип. 7. – С. 318 – 337.
2. Болгов В. В., Болгов І. В. Хто є хто на Тернопільщині / В. В. Болгов, І. В. Болгов. – довідково-біографічне видання. – Київ 2004 р.
3. Бистрицька Е. Питання ліквідації греко-католицької церкви в контексті радянсько-ватиканського протистояння / Е. Бистрицька // Наукові виклади. – Т., 2009. – с. 26 – 30.
4. Волошин Ю. В. Ліквідація української Греко-Католицької Церкви / Ю. В. Волошин // Визвольний шлях. – 1996. - № 3. – С. 335-349.
5. Опалко Н. Хресний шлях Йосифа Сліпого. / Н. Опалко. – Т., 2002. – 48 с.
6. Парацій В. Світоглядні концепції патріарха Йосифа / В. Парацій. – Видавництво «Мергорі Тернопіль» . – Тернопіль, 2006.
7. Стула Б. Науково-педагогічна і громадсько-просвітницька діяльність патріарха Йосифа Сліпого [Текст] = Scientific-pedagogical and public-educational activity of patriarch Josef Slipiy / Б. Стула // Українська історична біографістика: забуте і невідоме / Богдан; за ред. М. М. Алексієвця. – Тернопіль : Лілея, 2005. – Ч. 1. – С. 253-270.
8. Штука С. В. Вплив Йосифа Сліпого на підпільну діяльність ГКЦ в Радянській Україні 9 1946 – 1963 рр.) / С. В. Штука // Наукові записки ТДПУ. – Т., 2012. – Вип. 6. – С. 336 – 343.
9. Тернопільський енциклопедичний словник за ред. Г. Яворського та ін. – Тернопіль : Видавництво поліграфічний комбінат «Збруч», 2008.
10. Різдвяне послання Йосифа Сліпого [Електронні ресурси]. – Режим доступу : <http://postup.brama.com/usual.php?what=18790>.
11. Пасхальне послання Йосифа Сліпого [Електронні ресурси]. – Режим доступу : <https://www.facebook.com/stsophiausa/posts/1536428123276832:0>.
12. Тернистий шлях Йосифа Сліпого [Електронні ресурси]. – режим доступу : <http://zbruc.eu/node/20872>.
13. Ліквідація УГКЦ [Електронні ресурси]. – Режим доступу : <http://territoryterror.org.ua/uk/history/1945-1953/ugcc-liquidation>.
14. Йосиф Сліпий глава Української підпільної Церкви [Електронні ресурси]. – Режим доступу : <http://nadoest.com/josip-slipiy-glava-ukrainsekoyi-pidpilenoyi-cerkvi-stor-7>.
15. Як патріарх Йосиф Сліпий освячував миро в ув'язненні: свідчать Церкви [Електронні ресурси]. – Режим доступу : <http://www.rr.lviv.ua/news/n399/>.

Тимчак П.

Науковий керівник – доц. Морська Н. Л.

СПЕЦИФІКА ІДЕЇ ГУМАНІЗАЦІЇ НАУКИ

Всеохоплюючий та нестримний темп науки в постіндустріальну епоху залишив в минулому як часи, коли наукову діяльність можна було вважати безумовним благом людства, так і ті, коли вона могла постати ціннісно-нейтральною, такою, що знаходиться «по ту сторону добра і зла». Небезпека, яку таїть в собі сучасна наука стосовно як окремої людини, так і всієї цивілізації, спонукає до пошуку шляхів її гуманізації.

Мета цієї статті – розкрити суть ідеї гуманізації науки та на конкретних прикладах вказати передумови, що її визвали.

Порушена проблема ставала предметом дослідження багатьох науковців-філософів. Зокрема, цією проблематикою займалися: В. Турченко [11], Сергеев В. [8], Лебедев С. [5], Степин В. [10], Сидоренко Л. [9], Горохов В. [1] та ін.

На початку ХХІ ст. наука, як ніколи раніше, глибоко втручається в природу речей, в людську природу. Характерною для такого стану науки є реалізація масштабних проектів типу атомної або космічної програми, організація міжнародних досліджень типу «геном людини» чи «штучний інтелект» [2].

Відразу ж слід зауважити, що такий прогрес парадоксальним чином посилює не тільки могутність, але і вразливість як самої людини, так і світу в якій вона живе. Яскраво це проявляється тоді, коли наукові відкриття, пов'язані з військовою діяльністю, можуть бути використані проти людини. Реальні приклади цього не нові, а відомі ще двадцятим століттю. Це – серія досягнень в галузі фізики, що призвела до створення зброї масового знищення – спочатку атомної, а потім і водневої бомб. Застосування першої американськими військами на японських містах Хіросіма і Нагасакі, призвело до колосальних жертв серед мирного населення, радіоактивного ураження людей, що знаходились неподалік вибуху, а також зараженням

великих територій і значним екологічним ущербом [5]. Втім, як показує практика, не тільки цілеспрямоване застосування ядерної зброї може спричинити невідворотне лихо, але й використання атому в мирних цілях ставлять під сумнів збереження людства і всього живого на планеті [10]. Свідченням чого є аварії на АЕС 1952 року в Канаді, 1957 в Великій Британії, 1969 в Франції, 1975 і 1979 в США, 1986 в Україні (найбільша за всю історію людства), та три - 1999, 2004, 2011 в Японії. Регулярність аварій на АЕС впродовж останніх півстоліть свідчать про те, що наука здатна не тільки обслуговувати людину плодами своїх відкриттів (від яких, сьогодні, зважаючи на економічні потреби і демографічні показники людства, ми вже не в змозі відмовитись), але і заставляє турбуватись за своє майбутнє.

Необмеженими і непередбачуваними у цьому відношенні є можливості новітньої біотехнології. З одного боку, за її допомогою конструюють нові біологічні форми, які здатні виконувати необхідні і наперед визначені функції. Так, якщо ввести в клітину потрібний ген, можна отримати організм, який є стійким до певних хвороб, наприклад – до СНІДу. Можливо також виробляти природним біологічним шляхом необхідні для медицини антигени, вакцини. За допомогою молекул афінного впізнавання і певних методик можна лікувати хворих з пухлинами, розв'язати проблему трансплантації органів. Шляхом введення в певні мікроорганізми генів, що відповідають за продукування інсуліну, гормону росту, інтерферону можна лікувати важкі хвороби [9].

З іншого боку, сам прогрес науки розширює діапазон таких проблемних ситуацій, в яких попередній моральний досвід людства виявляється недостатнім.

Наприклад, у зв'язку з успіхами реаніматології появилася можливість повертати до життя людей, стан яких раніше вважався безнадійним. Але при цьому особливої гостроти набуло питання про те, коли людину слід вважати померлою. Був запропонований критерій смерті, визначаючий її не по зупинці дихання або кровообігу, а по припиненню мозкової активності. Необхідність такого критерію була обумовлена тим, що з'явилися можливості за допомогою штучних засобів досить довго підтримувати дихання і кровообіг людського організму, що незворотно втратив не тільки свідомість, а й більшість інших функцій. Однак, при цьому виникла низка нових проблем. Так, родичам пацієнтів, які опинилися у важкому стані, буває надзвичайно важко бачити близьких їм людей у такому стані, і тому деякі з них стали наполягати, аж до звернення в суд, на відключення апаратів життєпідтримуючого лікування [5].

Неможливо не згадати і про науковий прорив в області трансплантації, що постійно вражає новими відкриттями. Але для проведення такого роду операцій потрібний донор, тобто, інша людина, наприклад, серце у якої живе, але сама вона де-факто є мертвою. Висловлюються побоювання, що з ціллю отримання органів для трансплантації медики можуть передчасно припинити боротьбу за продовження життя помираючого пацієнта [5].

Останні десятиліття відзначені також надзвичайним розвитком нейробіології, в рамках якої виникли й успішно розвиваються нові напрямки, що вивчають структуру і функції центральної нервової системи людини. Результати цих досліджень, такі, що справді мають наукове значення і представляють собою непередбачувані, необгрунтовані або явно сфальсифіковані «сенсації», приховують небезпеку їх антигуманного використання і аж ніяк не з метою лікування психічних розладів, а як засіб «модифікації поведінки». Бурхливий розвиток хімії та фармакології протягом останніх десятиліть, збагатив медицину великою кількістю нових активних лікарських засобів, що впливають на психіку людини та її поведінку. Успіхи нейрохірургії дозволили проводити тонкі і складні операції на мозку. Всі ці досягнення науково-технічного прогресу і природне прагнення вчених проникнути в таємниці діяльності мозку людини також висувають низку важливих морально-етичних і правових проблем [3].

Варто згадати і досягнення науки в розробці та застосуванні новітньої техніки та нанотехнологій. Альтернативні джерела енергії, синтетичні матеріали, різноманітні гаджети, комп'ютери та Інтернет сьогодні не просто доступні масам людей, вони радикально змінили спосіб їх життя, потреби і смаки [12]. Питання про цілеспрямованість технологічних інновацій породжує ініціативу їх «технологічної оцінки», яка пропонує експертизу інноваційних процесів, їх коректування з позиції вигляду майбутнього. При цьому майбутнє та теперішнє порівнюються у контексті суспільного діалогу і ставляться питання: які наслідки застосування тієї чи іншої технології в майбутньому? Чи хочемо ми таке майбутнє? Що потрібно зробити, щоб досягнути бажаного майбутнього? Трансгуманісти переконані, що сучасна людина – не останній еволюційний вид і наступним етапом еволюції будуть фундаментальні зміни людини і поява «постлюдини», перемагаючої хвороби, старість, смерть, володіючої новими розумовими і фізичними можливостями, набутими за рахунок нанотехнологій. Гуманісти ж збентежені небезпекою поневолення людини технологією, втрати етичних, екзистенційних цінностей і, в кінцевому рахунку, цінності життя. Т. Свірстра вважає, що компютеризація і мініатюризація розмивають границю між живим і неживим. Вихідним пунктом цього питання стає природа, сама сутність якої може бути перебудована [6, ст. 25-26].

В основі роздумів В. Горохова лежить питання цінності особи. Автор висловлює побоювання щодо втрати людиною індивідуальності під дією космогонічного потенціалу технологій: «Нанотехнологія представляє особливу небезпеку в плані порушення внутрішнього життя людини, особливо, якщо річ йде про впровадження в його організм імплантатів, які можуть в ньому не прижитись, а також про корекцію природного

розвитку людини, що може бути гіпотетично здійснена і насильницьким шляхом» [1]. Інколи така ситуація ускладнюється ще й тим, що певні напрямки наукових пошуків можуть бути засекреченими, а тим, хто їх оприлюднить, загрожуватиме звинувачення в державній зраді. Отже, в такому випадку моральний вибір науковця може поставити його на межу життя і смерті [7, с. 167].

Виходячи з сказаного вище стає зрозуміло, що сучасній науці, як ніколи раніше, необхідна гуманістична парадигма, завдяки якій вона зможе повністю обернутись до людини, її існування, виживання і перспективи подальшого розвитку. Людину необхідно розглядати в сфері матеріального виробництва і науково-технічного прогресу не просто, як «фактор», а як найвищу цінність [5].

У зв'язку з цим, потрібно встановити міру дозволеного втручання людини, науки, технології у світ природи і культури та свою власну природу. Очевидно, що, насамперед, потрібно визначити ті етичні орієнтири, які дозволять чи заборонять людині, вченому конструювати світ у відповідності зі своїм проектом, за власним розсудом, спираючись на науку [9].

Турченко виділяє сім напрямків гуманізації науки. Перший напрямок полягає у визначенні умов, при яких виключаються можливості свідомого зловживання її досягненнями. Другий – це теоретичне обґрунтування рівноважного природокористування. Третій – вимагає подолання однобічності і абсолютизації раціонально-експериментального методу пізнання, забезпечення його гармонійної єдності, взаємодоповнюваності з емоційно-естетичним розумінням світу, набуття знання наукових істин і віри в моральні ідеали й принципи як єдино необхідні орієнтири в житті. Четвертий і п'ятий напрямки полягають у забезпеченні умов і режимів професійної діяльності науковців, необхідних для їх фінансової незалежності та демократії, що дозволяє з найбільшою повнотою самореалізуватися кожній особистості, і колективізму, що забезпечує безкорисливу товариську взаємодопомогу вчених, поряд з духом змагальності при прагненні до загальної мети [11].

Гуманітаризація науки, що означає насичення негуманітарних дисциплін даними і висновками гуманітарних дисциплін, виражає шостий напрям гуманізації науки. Гуманітарні науки, хоча це, можливо, звучить несподівано, можуть мати і, нерідко, мають антигуманну спрямованість, виправдовуючи жорстокість, насильство, проголошують "обраність" одних народів і соціальних груп, необхідність панування їх над іншими людьми шляхом некоректних в науковому відношенні тверджень та інтерпретацій фактів. Бездоганні з точки зору логіки і фактичного матеріалу тексти можуть бути антигуманними за своїми судженням і висновками в силу певних "ціннісних орієнтацій" їх авторів. Тому гуманізація гуманітарних наук є не менш актуальною, ніж технічних або природничих дисциплін і висловлює сьомий напрямок гуманізації науки [11].

Крім цього, розвиток науки сьогодні неможливо уявити без існування тих чи інших принципів та норм регулювання досліджень і наукової діяльності взагалі. Серед яких виділяємо такі:

- антропності – орієнтація науки на служіння людині, її життю та здоров'ю;
- природоохоронності – експлуатація природи повинна трактуватись як антигуманна, оскільки веде до порушення середовища проживання людини, руйнує систему «людина – світ», позбавляє людину природних зразків для наслідування і творчого натхнення [4, с. 219];
- обережності – при виникненні розумних сумнівів щодо безпеки нової технології ті, хто її створив і має намір застосовувати, повинні надати переконливі аргументи на користь безпеки цієї технології [5, с. 466].
- аксіологічності – надання ціннісних характеристик тим науковим результатам, що враховують цінності всіх елементів тріади мезокосму;
- екзистенційності – включення у коло відповідальності науки усіх суб'єктів соціуму;
- акмеологічності – співставлення наукових досягнень з розвитком суспільства, людини і природи [8, с. 53].

Таким чином, сучасна наука покликана реалізувати весь свій гуманістичний сенс, який в умовах стрімкого та жвавого науково-технічного прогресу набуває імперативного характеру. Іншими словами, суть ідеї гуманізації науки полягає у такому відношенні до людини, при якому вона завжди буде метою і ніколи не буде засобом. Таке «перевідкриття гуманізму» зумовлене тією тривожною ситуацією, в якій опинилось людство у третьому тисячолітті. Тому, органічне поєднання цінностей науково-технічного мислення з тими соціальними цінностями, які представлені моральністю, мистецтвом, релігійним та філософським осягненням світу стають новим типом раціональності та реальності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горохов В.Г. Наноэтика: значение научной, технической и хозяйственной этики в современном обществе / Вопросы философии. – 2008. – № 10. – С. 44.
2. Зленко Н. Н. Генезис понятия наука / Н. Н. Зленко. [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-12001.html>.
3. Карпенків С. Х. Концепція сучасного природознавства: Підручник для вузів. - М.: Культура і спорт, ЮНІТИ, 1997. - 520с.
4. Крянев Ю. В., Моторин Л. Е. Історія та філософія науки: навч. посібник / Ю.В. Крянева, Л.Е. Моторину. - М

- .: Альфа-М: ИНФРА-М, 2010.-335 с.
5. Лебедева С. А. Філософія науки: навч. посібник для вузів / С.А. Лебедева. - 6-е вид., Перераб. і доп. - М.: Академ. Проект, 2010. - 731 с.
  6. Отраднова О. А. Нанотехнологии и их роль в понимании реальности в современном обществе / О. А. Отраднова. [Електронний ресурс]. – режим доступу:<http://philosophy.nsc.ru/site/journals/59/%D0%9E.%D0%90.%20%D0%9E%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%B4%D0%BD%D0%BE%B2%D0%B0.pdf>.
  7. Петрушенко В. Л. Філософія і методологія науки / В. Л. Петрушенко. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2016. – 184 с.
  8. Сергеев В. К. Гуманизация науки: новые философские основания / В. К. Сергеев // Вестник Томского государственного университета. – Томск – 2010. – № 333. – С. 51-54. – С.51.
  9. Сидоренко Л. І. Етика науки / Л. І. Сидоренко. [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/etik-sidorenko.html>.
  10. Степин В. С., Горохов В. Г., Розов М. А. Философия науки и техники. – М., 1996. – 400 с.
  11. Турченко В. Н. Гуманизация и гуманитаризация науки / В. Н. Турченко. [Електронний ресурс]. – режим доступу: http://kommersant.org.ua/article_133.html.
  12. Шваб К. Четвертая промышленная революция / К. Шваб — «Эксмо», 2016 — (Top Business Awards).

Струганець М.

Науковий керівник – проф. Бук Б. Б.

ЕПІСТОЛЯРНА СПАДЩИНА ІВАНА ОГІЄНКА НА ОСНОВІ РЕДАКЦІЙНО-ВИДАВНИЧИХ МАТЕРІАЛІВ ЧАСОПІСУ «РІДНА МОВА» УПРОДОВЖ 30-РОКІВ ХХ СТ.

Процес національного та духовного відродження українського народу упродовж останніх десятиліть стає все повнішим та багатограннішим. Відбувається повернення багатьох імен провідників української нації, діяльність і помисли яких були сфальсифіковано та засуджено «офіційною» пропагандою ХХ ст. Одним із таких, реабілітованих на сьогодні, постатей є Іван Огієнко, який увійшов в українську історію як один із творців національної освіти, невтомний захисник рідної української мови, видатний науковець-енциклопедист та ідеолог Українського Православ'я.

Переломним етапом для наукової та редакційно-видавничої діяльності І. Огієнка був період польської еміграції протягом 1926 – 1940 рр. У цей час поневірянь та безгрошів'я науковець все ж зумів згуртувати частину інтелігенції завдяки видавництву науково-популярного часопису «Рідна мова» («Р. М.»), який був спробою звернути увагу української громадськості на проблеми існування української мови.

Історія свідчить, як непросто і небезпечно в усі часи було донести до українського народу його друковане слово, що повсюдно заборонялося і нишилося чужою для нього владою. У свою чергу, творці українського слова: письменники, поети, науковці, редактори і видавці постійно переслідувалися й суворо каралися. Саме тому з 1926 року, перебуваючи в еміграції, Іван Огієнко намагався згуртувати навколо себе усіх співвітчизників.

На період 1933 – 1939 рр. Іван Огієнко, в несприятливих національно-політичних і фінансово-матеріальних умовах, спромігся заснувати та щомісяця видавати український науково-популярний часопис «Рідна мова», який швидко став платформою для пропагування, насамперед, літературної мови. Автори часопису переслідували ідею ствердження української нації, оскільки саме мова завжди була і залишається підвалиною соборного становлення кожного народу. Поступово, поруч із мовним спрямуванням, І. Огієнко як натхненник цього видання переформатує його ще й на досягнення та пропагування тодішньої української літератури.

У 1938 р. видавець офіційно заявив на сторінках часопису, що «Рідна мова» стає також літературним журналом. Одним із відомих письменників, що співпрацював з часописом був Спиридон Черкасенко, автор поетичної збірки «Хвилини», книги «На шахті», п'єс «Хуртовина», «Про що тирса шелестіла» та ін. Як стверджує у своїй монографії Євгенія Сохаська, що «на сторінках часопису неодноразово друкувалися твори С. Черкасенка з високим патріотичним змістом» [6, с. 88]. І. Огієнко неодноразово називав Черкасенка «Каменярем всеукраїнської літературної мови», «найяснішим щирим світильником, що сонцем говорить і світить у нашій літературі» [6, с. 85]. Попри окремі звернення українських емігрантів, які не вважали Черкасенка справжнім письменником, Огієнко все ж закликав: «творимо українську культуру всіма силами нації» [2, с. 95].

Вельми продуктивною, хоч і нетривалою, була співпраця з «Рідною мовою» видатного молодого поета Богдана-Ігоря Антонича, автора віршованих збірок «Привітання життя», «Три перстені», «Книга Лева». Високо оцінюючи творчий доробок поета, Огієнко у листі від 1935 р., висловлює Антоновичу ряд тактовних порад: «Дуже прошу Вас перелити в поезію значення рідної мови в нашому житті, – подати в віршах те, про що пишу я в «Рідній мові», – треба ворухити таке неворухке наше громадянство. Це пішло б до «Рідної мови»... Я все закликаю поетів до спільного творення нових слів, – аби тільки це «творення» було справді творче й не противне духові нашої мови...» [5, с. 254]. У листі від 2 березня